

Opvs Theologicvm

In Tres Tomos Distribvtvm, In quo praecipua totius Theologiae capita
accurate pertractantur ... Adiecto ad finem Tertij Tomi Indice rerum
notabilium

Qui totam primam partem D. Thomæ, ac multa alia continet, quorum
Indicem sequens pagina dabit

Mauro, Silvestro

Romae, 1687

Q. 106. Vtrum Spiritus Sanctus procedat non solum à Patre, sed etiam à
Filio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-84111](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-84111)

quo intellectui circa aliqua obiecta conuenit modus assentiendi certus, circa alia modus assentiendi dubitativus; ergo non est mirum, quod voluntati diuinæ circa obiecta creata conueniat modus volendi liber, & sine determinatione ad vnum, at circa Spiritum Sanctum, qui est obiectum diuinum, conueniat modus volendi naturalis, ac necessarius, & cum determinatione ad vnum.

38. Ad 9. distinguo maiorem; libertas circa bona contingentia finita, & imperfecta est maior perfectio operationis, quam necessitas, concedo; circa bonum infinitum, & necessarium, nego; concedo minorem; & nego consequentiam. Sicut est maior perfectio operationis, vt circa bona contingentia, & finita, sit libera potius, quam necessaria, sic est maior perfectio eiusdem, vt circa bonum infinitum, & circa infinitam communicationem, sit necessaria potius, quam libera; sed productio Spiritus Sancti est bonum infinitum, & infinita communicatio: ergo voluntas, & operatio spirandi debet esse necessaria, & non libera libertate indifferentiæ, de qua loquimur.

39. Ad 10. concedo maiorem, & distinguo minorem; perfectissimus modus operandi circa obiecta, & bona finita, & contingentia est liber; concedo; circa bonum infinitum, nego; & nego consequentiam. Perfectissimus modus operandi circa bona finita est liber: at perfectissimus modus operandi circa bonum infinitum, & infinitam communicationem, est necessarius; ergo vt Pater circa infinitam communicationem, qua se communicat Filio, & Spiritui Sancto, habeat perfectissimum modum operandi, debet Filium, & Spiritum Sanctum producere necessario, & non liberè.

40. Ad 11. distinguo antecedens; libertas circa obiectum, & bonum finitum est perfectio simpliciter simplex actus voluntatis, concedo; circa bonum infinitum, & infinitam communicationem, nego; & distinguo eodem pacto consequens. Est perfectio simpliciter simplex, vt actus voluntatis sit liber circa bona creata, & finita, & sit necessarius circa infinitum bonum, & infinitam communicationem; ergo actus diuinæ voluntatis debet esse liber circa bona creata, & finita, ac debet esse necessarius circa productionem Spiritus Sancti, quæ est infinitum bonum, & infinita communicatio diuinæ bonitatis.

QVÆSTIO CVI.

Verum Spiritus Sanctus procedat non solum à Patre, sed etiam à Filio?

S. Th. q. 36. a. 2.

1. **V**idetur procedere solum à Patre, non autem à Filio: primo quia Ioan. 13. dicit Christus; *Cum venerit Paracletus, quem ego*

mittam vobis à Patre Spiritum veritatis, qui à Patre procedit; ergo cum Christus dixerit Spiritum Sanctum procedere à Patre, & non dixerit procedere à Filio, significauit, quod procedit solum à Patre.

2. Secundò Patres præsertim Græci sapè dicunt Spiritum Sanctum procedere à Patre, ac non faciunt mentionem Filij; ergo existimant procedere à solo Patre.

3. Terriò Concilium Ephesinum, cum lectum fuisset quoddam Symbolum Nestorianorum, in quo dicebatur Spiritum Sanctum non procedere à Filio, quoad hoc non contradixit; ergo quoad hoc tacitè approbavit doctrinam illius Symboli.

4. Quartò Dionysius lib. de diuinis nominibus, cap. 2. dicit: *Solus fons consubstantialis diuinitatis est Pater*; ergo negat Filium esse fontem, seu principium vllius Personæ diuinæ.

5. Quintò Nazianzenus orat. 24. ad Episcopos, qui venerant ex Ægypto, post medium dicit: *Si quidquid Pater habet, idem, excepta causa, Filius est, quidquid etiam Filius habet, idem quoque Spiritus Sancti est, si filiationem exceperis*; ergo Filius non habet à Patre, vt sit causa, seu principium Spiritus Sancti.

6. Sextò Athanasius in quæstionibus de natura Dei dicit: *solum Patrem esse causam duobus*; ergo negat Filium esse causam, seu principium Spiritus Sancti.

7. Septimò Basilii Epist. 45. ad Gregorium Nyssenum circa medium ait: *Nullam secundum propriam notionem communionem Filius habet cum Patre*; Et Gregorius Nyssenus lib. de differentia essentia, & Hypostaseos ante medium dicit: *Nullam, quantum attinet ad propriam notam, & peculiare insigne, communionem habet, vel cum Patre, vel cum Spiritu Sancto*; sed si Filius spiraret Spiritum Sanctum, conueniret cum Patre in nota siue notione spiratoris; ergo.

8. Octauò Damascenus lib. 1. de fide cap. 11. dicit: *Spiritum per Filium esse dicimus, sed ex Filio Spiritum Sanctum non dicimus*; ergo &c.

9. Nonò Maximus in Epistola ad Marinum dicit: *Latinos Patres non concedere Filium esse causam, hoc est principium Spiritus Sancti*; ergo &c.

10. Decimò in Symbolo Constantinopolitano, cum agitur de Spiritu Sancto, dicitur, *Qui à Patre procedit*, & non fit mentio Filij; & Leo tertius, vt testatur Magister in 1. distinct. 11. cap. 2. posuit in tabula argentea post altare Sancti Pauli Symbolum Constantinopolitanum sine illo additamento *Filioque*; ergo &c.

11. Vndecimò, si Filius esset principium Spiritus Sancti, esset similior Patri Filius, quam Spiritus Sanctus: nam Filius esset similis Patri non solum in natura, sed etiam in spiratione actiua; Spiritus Sanctus esset similis Patri solum in natura.

12. Duo-

318 De processione Spiritus Sancti à Filio.

12. Duodecimò, vt obijcit Theophilactus in cap. 3. Ioannis, Pater est sufficiens principium Spiritus Sancti; ergo ad producendum Spiritum Sanctum non indiget auxilio Filij.

13. Decimotertiò, vt idem obijcit, vnum debet procedere ab vno tantum principio, non à duobus; sed Spiritus Sanctus vnus est; ergo.

14. Respondeo, quod circa processionem Spiritus Sancti duo fuerunt errores contrarij. Aliqui enim dixerunt Spiritum Sanctum procedere à solo Filio, non autem à Patre: alij existimauerunt illum procedere à solo Patre, non autem à Filio. Eunomius ergo dicens Spiritum Sanctum non esse Deum, sed creaturam, docuit Spiritum Sanctum non à Patre, sed à Filio solo procedere, & esse facturam solius Filij, vt refert Basilius lib. 1. contra Eunomium propè finem, ac fortasse eundem errorem docuit Macedonius, ideoque contra Macedonium, & Eunomium Concilium Constantinopolitanum primum definiuit, Spiritum Sanctum esse verum Deum, & à Patre procedere, & Symbolo Nicæno, quod de Spiritu Sancto nihil aliud dixerat, quam *Credo & in Spiritum Sanctum, addidit Dominum, & viuificantem ex Patre procedentem &c.* S. Thomas 1. parte quæst. 36. art. 2. ad 3. ex eoque Ruiz disp. 67. art. 1. num. 3. existimat primos, qui cum confiterentur diuinitatem Spiritus Sancti, negarint eum procedere à Filio, fuisse Nestorianos, qui circa annum 430. in quodam Symbolo, seu Confessione fidei oblata Concilio Ephesino, quæ extat in eius actis Tom. 2. cap. 37. vel 31. postquam dixerunt Spiritum Sanctum ex Deo procedere, subiunxerunt: *Filium tamen non nominamus, neque per Filium substantiam suam sortitum esse dicimus.* Eundem errorem circa eadè tempora fecutus est Theodoretus, qui scribens pro Nestorianis contra Anathematismos Cyrilli, in responsione ad 9. Anathematismum dicit: *Proprium Spiritum Filij siquidem vt eiusdem natura, & à Patre procedentem dixit Cyrillus, simul & nos confitemur, & vt piam vocem amplectamur: si verò tanquam ex Filio, vel per Filium suam habere essentiam dicit, vt blasphemiam hanc, & sicut impium abijcimus.* Cum autem hic error inter Græcos serperet circa annum 760. Pipinus Concilium provinciale conuocari curauit in Gallia in villam Gentiliacensem, vt quæstionem de Trinitatè inter Græcos, & Latinos componeret, vt refert Amonius, siue Annonius lib. 4. de Gestis Francorum cap. 67. & Ado Viennensis, qui dicit hanc quæstionem fuisse de processione Spiritus Sancti à Filio, & Abbas Vspersensis in Chronico. Iterum cum eadem quæstio fuisset excitata à quodam Ioanne monacho anno circiter 808. missis Romam legatis, coactum fuisse Concilium à Carolo Magno refert Annonius lib. 4. cap. 95. Circà annum deinde 860. Photius Patriarcha Constantinopolitanus, Synodo in Græcia celebrata, & li-

bro edito, defendit Spiritum Sanctum à solo Patre, non autem à Filio procedere, vt refert Hugo Aetherianus lib. 2. de Hæresibus, quas Græci deuoluunt in Latinos, qui liber extat Tom. 9. Bibliothecæ Patrum. Quadraginta, post Photium annis anno circiter 900. Theophilactus in cap. 3. Ioannis eundem errorem docuit: ac circa idem tempus Dialogos S. Gregorij in linguam Græcam translato fuisse, omiſsa illa particula, *Filioque*, refert Paulus Diaconus lib. 4. vitæ S. Gregorij, cap. 75. Denique anno 1050. Michael Patriarcha Constantinopolitanus fretus patrocinio Imperatoris Græci, Pontificem Romanum cum suis excommunicatum esse proclamare cepit, eo quod in Symbolo addidissent illud *Filioque procedu*, vt refert Leo IX. in Epist. ad Constantinum Monomachum, Anselmus Epistola de processione Spiritus Sancti, & Sigibertus anno 1054. ab eoque tempore Græci à Latinis aperto Schismate defecerunt, ac Armeni, & Rhuteni eundem errorem secuti sunt, vt constat ex Præfatio lib. 1. cap. 67. n. 10. & lib. 16. cap. 4.

15. Contra hunc errorem de fide est Spiritum Sanctum procedere à Patre, & Filio. Probatum primo ex Scripturis. Primo Christus Io. 16. loquens de Spiritu Sancto dixit, *De meo accipiet, & annuntiabit vobis*, & vt colligitur ex contextu, & vt explicant Augustinus, Chrysostomus, Cyrillus, Theophilactus, & Eutymius in eum locum, sensus est, *accipiet scientiam*; ergo Spiritus Sanctus accipit à Filio scientiam; sed non potest accipere à Filio scientiam, nisi procedat à Filio; ergo &c. Secundò eodem capite Christus dicit: *Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis.* Ex hoc loco sic arguitur. Omnis missio aut est per imperium, vt cum mittitur seruus à domino; aut per consilium, vt cum ægiotus mittitur à medico sapientiore ad sumendum aliquod remedium; aut per naturalem productionem, eo pacto, quo arbores mittunt radices; sed Spiritus Sanctus non mittitur à Filio per imperium, vel consilium; ergo mittitur per naturalem productionem. Confirmatur, nam Pater, quia non procedit, non dicitur mitti; ergo si Spiritus Sanctus non procederet à Filio, non mitteretur à Filio. Tertiò ad Rom. 8. & ad Galat. 4. Spiritus Sanctus vocatur Spiritus Christi, & Spiritus Filij; sed non esset Spiritus Filij, nisi spiraretur à Filio; ergo &c. Confirmatur: nam Christus Ioan. 20. *insufflauit, ac dixit: accipite Spiritum Sanctum*; sed vt explicant Augustinus lib. 3. contra Maximinū c. 14. hac ceremonia significauit Spiritum Sanctum à se procedere, proportionaliter, ac Spiritus seu status hominis procedit ab ore hominis; ergo &c.

16. Secundò probatur ex Concilijs, & Patribus. Cyrillus Alexandrinus in Epistola, quam nomine Synodi Alexandrinæ scripsit ad Nestorium, dicit. *Spiritus appellatus est veritas, & veritas Christus est; unde & ab ipso simili-*
ter

ter sicut ex Patre procedit; sed hæc epistola habetur in Concilio Ephesino tomo 1. cap. 14. & approbata fuit tum ab ipso Ephesino, tum à quarta Synodo, actione quinta, tum à quinta Synodo, actione vltima, tum à sexta Synodo, actione 17. tum à septima Synodo, actione septima, vbi Symbolum Nicænum legitur cum illa additione, *qui à Patre, Filioque procedit*, vt videre est apud Ruiz, disp. 67. sect. 6. num. 5. & apud Baronium anno 787; ergo hæc veritas approbata fuit à quinque Concilijs Generalibus Græcorum; & deinde definita fuit in pluribus Concilijs occidentalibus, nimirum in Lateranensi sub Innocentio III. in Lugdunensi sub Gregorio X. & in Florentino sub Eugenio IV. consentientibus simul Græcis, & Latinis, in quo à doctissimis Græcorum ostensum est, omnes Patres Græcos, qui floruerunt ante Schisma, vnanimiter cum omnibus Latinis docuisse, Spiritum Sanctum procedere à Patre, & Filio. Testimonia Patrum, & alia, plura ad hanc materiam spectantia videri possunt apud Bellarm. Tom. 1. contr. 1. 2. de Christo cap. 24. & 25. apud Ruiz disp. 67. sect. 6. 7. & 8. & apud Bessarionem in Oratione promissione, quæ habetur post vltimam sessionem Concilij Florentini, cap. 5. 6. 7. & 8. vbi etiam ostendit Patres Græcos non solum dixisse Spiritum Sanctum procedere à Patre per Filium, sed etiam à Patre, & Filio, & quod per particulam *per*, & ex significarunt idem, nimirum quod procedit à Patre, qui est principium sine principio, per Filium, qui est principium de principio, sicut est Deus de Deo.

17. Tertiò probatur rationibus fundatis in Scriptura. Prima ratio, qua vtitur Athanasius, & Cyrillus, & ex Latinis Anselmus, quorum testimonia refert S. Thomas opusc. 1. est: omnia, quæ habet Pater, habet Filius, exceptis iis, in quibus relatiuè opponuntur, qualia sunt esse Patrem, & esse Filium, iuxta illud Christi Ioan. 16. *Omnia, quæ habet Pater, mea sunt*; & Ioan. 17. *Omnia tua mea sunt*; sed Pater habet hoc, vt spiret Spiritum Sanctum, & in hoc non opponitur relatiuè Filio; ergo etiam Filius habet hoc, vt spiret Spiritum Sanctum.

18. Secunda ratio est, quia ex dictis quæstione 88. num. 6. Spiritus Sanctus, cum sit amor, debet procedere à Verbo.

19. Tertia est, quia ordo diuinarum personarum postulat, vt sicut secunda persona procedit à prima, sic tertia procedat à prima, & secunda, alioquin non tam esset tertia, quam essent duæ secundæ Personæ.

20. Quarta, & præcipua ratio, qua vtitur S. Thomas 1. parte quæst. 36. art. 4. est: si Spiritus Sanctus non procederet à Filio, non distingueretur à Filio, quod est hæreticum, & destruit Trinitatem Personarum diuinarum, &c. Hæc ratio magis explicabitur infra quæst. 108. in qua examinabimus quæstionem ortam ex occasione huius rationis, an scilicet si Spiritus Sanctus non procederet à Filio,

distingueretur ab ipso.

21. Quæres, quo tempore, & ex qua causa Symbolo Nicæno, vel potius Constantinopolitano fuerit addita particula *Filioque*?

22. Respondeo, quod Gasia Loaisa in notis ad Concilium Toletanum tertij Verbo *Item fides sancta*, existimauit particulam illam positam fuisse in Symbolo ab ipso Concilio Constantinopolitano. Stanislaus autem Socoluius in annotationibus ad cap. 1. censuræ Orientalis Ecclesiæ factæ ab Ieremia Patriarcha Constantinopolitano, docuit particulam illam additam à Damaso Papa in Concilio Romano, in quo confirmauit Concilium Constantinopolitanum.

23. Reijcitur vtraque opinio; nam si particula illa posita fuisset in ipso Concilio Constantinopolitano, vel fuisset addita à Damaso confirmante Concilium Constantinopolitanum, esset moraliter impossibile, vt in nullo ex innumeris exemplaribus Symboli Constantinopolitani, quæ habentur tum in ipso Concilio Constantinopolitano, tum in pluribus alijs Concilijs, legeretur ea particula; & vt Theodoretus, alijque antiqui Historici propinqui illorum temporum, nullam fecissent mentionem huius additionis.

24. Ruiz disp. 67. sect. 5. num. 6. existimat additionem illam factam fuisse post sextam Synodum, & ante septimam, quæ est secundum Concilium Nicænum, licet non constet de certo, ac determinato anno. Reijcitur: nam vt ipsemet Ruiz refert, in Concilio Toletano 8. quod celebratum fuit anno 653. recitatum fuit Symbolum cum illa additione; sed sexta Synodus celebrata fuit circa annum 680. triginta propè annis post Toletanum 8; ergo additio illa facta fuit non post tempus sextæ Synodi, sed ante. Addi potest illam additionem haberi etiam in Concilio Toletano 3. celebrato anno 589.

25. Andreas Episcopus Colossensis nomine Latinorum in Concilio Florentino sess. 7. post medium dicit. *Maximo in Gallia, & Hispanijs schismate imminente, cum iam, ex filioque, passim celebraretur, Romano Pontifici fuit necesse, in multorum Occidentalium ample dignitatis, magnoque Concilij Patrum conuentu, addito ex filioque, Symbolum magis illustrare: sed non explicat, quo tempore hoc euenerit.*

26. Baronius anno 447. refert iussu Sancti Leonis primi anno 447. processionem Spiritus Sancti à Filio assumptam fuisse in Symbolum fidei ab Ecclesijs Hispaniæ, & Galliæ, Concilio in Hispania celebrato, licet Romana Ecclesia antiquitatis, tenacissima diutissimè cunctata sit eam in Symbolum inferre, donec tandem sub Benedicto 7. qui creatus est anno 975, ad instantiam Imperatoris Henrici, vt tradit Beruo Abbas Augiensis, admissa fuit, ne Romana Ecclesia ea respiceret, quæ alijs tradidisset. Idem Baronius anno 633. addit, eandem processionem à Patre, Filioque, in Symbolo

bolum assumptam à Concilio Toletano 4. & anno 679. in Anglicano contra Monotelitas celebrato, & in Gentiliaco 766. Hinc colligi videtur additionem illam in Eclesijs Occidentalibus paulatim introductam, ac demum vniuersaliter admissam circa annum Domini 600. licet ignoretur, quo anno, & in quo Concilio fuerit decreta. Hinc patet additionem illam non fuisse factam à Nicolao I. circa annū 860. vt refert S. Antoninus 3. p. Hist. cap. 13. sed esse multo antiquiorem.

27. Opponunt Græci additionem illam, fuisse factam contra decretum Concilij Ephesini, in quo damnat eos, qui fuerint ausi aliam fidem componere, aut scribere, aut exponere, aut corrigere, aut proferre.

28. Respondeo primò, quod Concilium damnat solum eos, qui ausi essent componere aliam fidem contrariam Symbolo Nicæno, non autem qui composuissent fidem explicatiuam, & virtualiter contentam in Nicæno, eo pacto quo Paulus ad Gal. 1. anathematizans eos, qui docuerint præter id, quod ipse docuit, non comprehendit eos, qui docuerint alia dogmata consentanea ijs, quæ Paulus docuerat. Secundò responderetur prohibitionē illam non cadere supra sequentia Concilia generalia, & supra Romanum Pontificem, supra quem sciebat nullā sibi esse præcipiendi potestatem, sed solū cadere in Episcopos inferiores.

29. Græci etiam conquesti sunt in Concilio Florentino, quod non fuerint vocati, cum facta fuit illa additio. Sed respondit nomine Latinorum Andreas Episcopus Colossensis sect. 7. primo incertum nobis esse, an fuerint vocati. Secundò responderetur, quod sicut in Concilijs Orientalibus multa decreta sunt, non præsentibus Latinis, sic illa additio potuit auctoritate Romani Pontificis statui in aliquo Concilio Occidentali, non præsentibus Græcis. Potest enim Pontifex celebrare aliquod Concilium Occidentale, non aduocatis Episcopis Orientalibus.

30. Ad 1. respondeo primò, quod Christus dicens: *Cum autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis &c.* implicite significauit Spiritum Sanctum paraclitum procedere ab ipso Filio. Non enim vna Persona mittit aliam, nisi ab ea procedat, vt dictum est num. 15. ergo cum addit *qui à Patre procedit*, non significauit, quod procedat à solo Patre; sed à Patre simul, & Filio. Respondeo secundo, quod prædicata, quæ sunt communia pluribus Personis, in Scriptura tribuuntur Patri, quia Patri conueniunt vt primo principio, à quo illa habent aliæ Personæ: e. g. Christus Matth. 16. Petrus dixit: *Caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus*, & tamen etiam Filius, & Spiritus Sanctus reuelauerant: Ioan. 6. *Nisi Pater, qui misit me, traxerit eum, & tamen etiam Filius, & Spiritus Sanctus trahunt homines per gratiam*; ergo licet dixerit de Spiritu Sancto, *qui à Patre procedit*, non negauit, quod procedat etiam à Filio, sed ita, vt Filius habeat à Patre

virtutem spirandi Spiritum Sanctum. Hanc solutionem tradit Augustinus tract. 99. in Ioan. & lib. 15. de Trinitate cap. 17. dicens. *Non frustra in hac Trinitate non dicitur de quo procedat principaliter Spiritus Sanctus, nisi Deus Pater. Ideo autem addidi principaliter, quia & de Filio Spiritus Sanctus procedere reperitur; sed hoc quoque illi Pater dedit. Idem docet cap. 27. & lib. 3. contra Maximinum cap. 143. idque confirmat ex verbis Christi Ioan. 7. Mea doctrina non est mea.*

31. Ad 2. concedo antecedens, & nego consequentiam. Patres, dum dicunt Spiritum Sanctum procedere à Patre, & non faciunt mentionem Filij, non negant illum procedere à Filio, præsertim cum id alijs locis disertè affirmant. Confirmatur: nam dum in Symbolo dicimus: *Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem celi, & terre*, non negamus etiam Filium, & Spiritum Sanctum esse creatorem celi, & terre; ergo à pari.

32. Ad 3. concedo antecedens, & nego consequentiam. Concilium Ephesinum, cum lectum fuisset in Symbolo Nestorianorum, Spiritum Sanctum non procedere à Filio, ideo non contraxit, quia controuersia non erat de hoc puncto; ergo non sequitur, quod id tacitè approbauerit; præsertim cum posituè approbauerit epistolam Cyrilli, in qua dicebat Spiritum Sanctum procedere etiam à Filio, vt dictum est num. 26.

33. Ad 4. Nomen *fontis* strictè sumptum, significat principium primum, quod non ab alio profluit. In hoc sensu Dionysius, & alij Patres dicunt solum Patrem esse fontem Spiritus Sancti, quia solus est principium non ab alio profluens, Filij dicunt esse veluti flumen, Spiritum Sanctum esse veluti stagnum, quia, Filius profluit ex Patre, sicut flumen ex fonte; Spiritus Sanctus profluit à Filio, sicut stagnum à fluuiio profluente ex fonte, ex quo stagno aliud non profluit. Non desunt tamen Patres, qui minus strictè sumentes nomen fontis, dicunt Filium esse fontem Spiritus Sancti. In hoc sensu Epiphanius Heresi 96. Filium appellat fontem ex fonte: & Cyrillus Alexandrinus in expositione Symboli Niceni relatus à S. Thom. opusc. 1. cap. 32. docet Spiritum Sanctum profluere ex Filio, tanquam ex fonte.

34. Ad 7. concedo antecedens, & nego consequentiam. Sensus Nazianzeni est, quod filius habet omnia, quæ habet Pater, excepto hoc, quod est *esse Patrem*, hoc est esse causam, seu principium Filij, sicut Spiritus Sanctus habet omnia, quæ habet Filius, excepta filiatione, hoc est excepto hoc, quod est *esse Filium*; ergo non negat, sed potius affirmat, filium habere hoc, quod est *esse Spiratorem*, hoc est, principium Spiritus Sancti, cum esse spiratorem non sit formaliter esse Patrem.

35. Ad 6. concedo antecedens, & nego consequentiam. Athanasius dicit solum Patrem esse causam, seu principium duobus, quia filius non est causa, seu principium duobus, sed

vni tantum; ergo non sequitur, quod neget Filium esse principium Spiritus Sancti. Adde, quod dicit solum Patrem esse causam duobus, hoc est principium sine principio; at non negat filium esse principium de principio. In hoc sensu etiam Ioannes Theologus nomine Latinorum in Concilio Florentino sess. 25. dicit: *Tametsi professi fuerimus Patrem unicam Filij, & Spiritus Sancti causam esse.*

36. Ad 7. concedo maiorem, & distinguo minorem: si Filius spiraret Spiritum Sanctum, conueniret cum Patre in propria notione Patris, nego: in notione communi spiratoris, concedo; & nego consequentiam. Basilij, & Gregorius non negant Filium conuenire cum Patre in aliqua notione communi, sed solum in propria, quales sunt notio patris, & notio ingenti. Notio autem Spiratoris non est propria Patris.

37. Ad 8. Respondeo primò cum Sancto Thoma 1. parte quæst. 36. artic. 2. Damascenum quoad hoc secutum esse errorem Græcorum, antequam contrarium definiretur. Secundò responderi potest cum Bessarione Orat. pro vnione, quæ habetur in fine Concilij Florentini, Damascenum in re non dissentire à Catholicis, sed solum in modo loquendi. Existimauit enim propositionem ex significare processionem ab aliquo, tanquam à principio primo, & sine principio; propositionem per significare processionem ab aliquo, tanquam à principio de principio; sed Spiritus Sanctus procedit à Patre, tanquam à principio sine principio, procedit à filio tanquam à principio de principio; ergo non est mirum, quod dixerit, Spiritum esse per filium, sed non esse à filio. Hæc expositio placuit etiam Gennadio, aliisque doctissimis Græcorum, & assertur à Ruiz disp. 47. sect. 9. num. 14. & 15.

38. Ad 9. Maximus dicit Latinos patres non concedere filium esse causam, hoc est principium Spiritus Sancti, nomine principij sumendo principium sine principio: in quo sensu solus Pater est principij Spiritus Sancti. At proculdubio Patres Latini concesserunt filium esse principium de principio Spiritus Sancti.

39. Ad 10. Concilium Constantinopolitanum primum fuit congregatum contra Eunomium, & Macedonium, qui vt dictum est num. 14. dicebant Spiritum Sanctum esse creaturam, & facturam solius Filij, non autem Patris, ideoque in Symbolo solum addidit Spiritum Sanctum esse dominum, & procedere à Patre, ac non declarauit illum procedere etià à filio, quia adhuc non fuerat ortus error id negans. Postquam autem ortus fuit hic error, Summus Pontifex in Concilio Occidentali iussit addi illam particulam *Filioque*. Leo tertius iussit in tabula argentea asseruari Symbolum Constantinopolitanum sine illa particula *Filioque*, quia voluit illud conseruari, prout editum fuerat in Concilio Constantinopolitano, ne eius memoria periret, non autem quia illam additionem improbaueat.

40. Ad 11. distinguo maiorem: Filius esset similior Patri in natura, quam Spiritus Sanctus, nego: esset similior Patri in notione spiratoris, concedo. Est absurdum, quod filius sit similior Patri in natura, quam Spiritus Sanctus: at non est absurdum, quod sit similior Patri in notione spiratoris, quam Spiritus Sanctus.

41. Ad 12. & 13. Respondeo primo simili argumento probari posse solum Patrem esse creatorem mundi, Filium, & Spiritum Sanctum non esse creatorem mundi. Pater enim est sufficiens ad mundum creandum; ergo ad mundum creandum non indiget auxilio Filij, & Spiritus Sancti. Rursus mundus est vnus effectus; ergo debet procedere ab vno principio, non à duobus, multo minus à tribus.

42. Respondeo secundò directè, concedo totum. Non enim dicimus Filium ita esse principium Spiritus Sancti, vt Patrem adiunget alia spiratione partiali, sed vt à Patre habeat esse idem principium sufficiens, quod est Pater, eo pacto, quo Filius ita creat mundum, vt non adiunget Patrem ad mundum creandum, sed vt à Patre habeat esse idem principium sufficiens creans mundum. Ad 13. similiter respondeo concedo totum. Dicimus enim, quod sicut mundus, quia est vnus, procedit ab vno principio, sed à tribus Personis, quæ sunt vnum principium, & vnus creator, sic Spiritus Sanctus, qui est vnus, procedit ab vno principio, & ab vno Spiratore, sed à duabus Personis, quæ sunt vnum principium, & vnus spirator, sicut sunt vnus creator, & vnus Deus, vt magis explicabitur quæst. sequenti.

QVÆSTIO CVII.

Vtrum Pater, & Filius sint vnus Spirator, & vnum principium Spiritus Sancti?

1. **V**idetur vera sententia Durandi in 1. distinct. 29. quæst. 2. & 3. Gregorij Ariminensis in 1. distinct. 12. quæst. 1. et quorundam aliorum, qui docuerunt, quod licet Pater, & Filius spirent per vnam, & eandem virtutem spiratiuam, & spirationem actiuam, tamen ex rigore, & proprietate sermonis sint dicendi duo principia Spiritus Sancti, & non vnum principium: primo quia vt docet S. Thomas 1. parte quæst. 39. art. 3. nomina adiectiua dicuntur pluraliter, cum subiectum significatum est multiplex, licet forma significata sit vna; sed nomen principij Spiritus Sancti est nomen adiectiuum, cum significet proprietatem; ergo cum sint duæ Personæ spirantes, licet sit vna spiratio, sunt duo principia Spiritus Sancti, eo pacto, quo si duo subiecta essent alba per vnam, & eandem albedinem, essent duo alba, & non vnum album.

SS

2. Sc